

Олеся Слижук,
*кандидат педагогічних наук,
провідний науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України,*

СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО УЧНЯ-ЧИТАЧА В ГІМНАЗІЇ

Ключові слова: читацька грамотність, сучасна література, учень-читач, літературна освіта, когнітивні стратегії.

Нині відбуваються процеси реформування шкільної освіти. Змін потребують, перш за все, підходи й стратегії формування предметних і ключових компетентностей сучасних учнів. Вони повинні бути готовими до соціальної й професійної взаємодії в умовах інформатизованого простору. Про це свідчать і зміни в когнітивних процесах, спрямованих на формування читацької грамотності.

Процес формування компетентного учня-читача розглядається вченими переважно у межах літературної освіти. Його досліджують О. Ісаєва, А. Сергієнко, В. Уліщенко, Т. Яценко та ін.

Описуючи модель літературної компетентності, Т. Яценко однією із її складових, субкомпетентностей, називає читацьку: «здатність до творчого читання й осмислення літературного твору на особистісному рівні; самостійне читання всього твору, а не його фрагментів; сформованість власного кола читання; здатність вступати в діалог з епохою і культурою, втіленими у художніх творах, здатність до співпереживання з персонажами літературних творів; розуміння специфіки мови художнього твору, вміння розрізняти стилі художніх текстів» [2, с. 9]. Це базове визначення представляє лише частину вмінь, якими має оволодіти сучасний учень, оскільки в сучасному соціумі змінюються функції читання, на першому плані – становлення когнітивних процесів. Емоційно-естетична функція набуває рис допоміжної, факультативної, реалізується у процесі читання художніх творів.

Про зміни у пріоритетах функцій читання говорить А. Сергієнко: «Потоки сучасної інформації з масмедіа та соціальних мереж змінюють психологію читача, потужно впливають на становлення світоглядних позицій, моральних цінностей та естетичних уподобань цілих поколінь XXI ст. У цих умовах особливо важливо, що читає дитина і як вона сприймає прочитане, чи вміє критично проаналізувати твір мистецтва слова та розставити особистісні акценти. З огляду на це, читацька компетентність стає ключовою, необхідною людині на різних етапах життя в різноманітних сферах життєдіяльності» [1, с. 157]. Тому організація процесу формування читацької компетентності учнів гімназії потребує поєднання різних стратегій, спрямованих на розвиток у них «когнітивних процесів, задіяних при цілеспрямованій читацькій діяльності, які розкриваються в умовах одного тексту чи множинних текстів» [3, с. 21].

Спробуємо визначити основні з них, орієнтуючись на читацький процес роботи з текстом [3, с. 21]:

- стратегії знаходження інформації в тексті;
- стратегії розуміння інформації;
- стратегії оцінювання й осмислення інформації.

Робота з будь-яким текстом, зокрема й з художнім, починається з оглядового читання, визначення його основного змістового наповнення. Для більш ефективної організації цього процесу застосовуємо пошук інформації в процесі читання за спеціально розробленими маркерами: ключовими словами, фразами, аргументами, заголовком, ілюстраціями тощо. За допомогою цієї стратегії формується вміння швидко обирати тексти за заданою темою, визначати в них головну інформацію та обробляти її (складати план, тези, конспект, вказуючи джерело). Водночас формується й критичне мислення: юні читачі вчаться прогнозувати інформацію за ілюстрацією, заголовком, частиною тексту, визначати його тематику й проблематику, достовірність, корисність інформації для свого життєвого досвіду.

Стратегії розуміння інформації передбачають інтерактивне її засвоєння, обговорення в парах, малих групах, в загальному колі, порівняння різних

інтерпретацій інформації, виділення в ній основного й другорядного, фактів і суджень, інтегрування з раніше опрацьованими текстами, з життєвим досвідом учнів.

Стратегії оцінювання й осмислення інформації потребують застосування прийомів рефлексії, роздумів у межах теми, розкритої в тексті, її прийняття / неприйняття, трансформацію для використання в особистій діяльності.

У процесі читання художнього твору описані стратегії потребують трансформації з орієнтацією на його сприйняття як цілісного естетичного феномена з особливими формально-змістовими показниками, який впливає на думки й почуття учня-реципієнта, формує його внутрішній світ, поняття про систему цінностей.

Отже, когнітивні стратегії читання текстів будь-яких стилів можуть використовуватися і для художніх творів, але доповнюватися спеціальними прийомами для досягнення їх своєрідності, цілісності й естетичної природи.

Література

1. Сергієнко А. Формування на уроках української літератури учня-читача, здатного до інтерсуб'єктної взаємодії. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2018. № 21. Том 2. С. 156–161.

2. Яценко Т. Формування компетентного читача на уроках української літератури в основній школі. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2012. № 5. С. 8–10.

3. PISA 2018. Рамковий документ з грамотності читання. URL: CY7_NPM(1603)05a_FRW_ReadingFramework_1.docx (дата звернення 18.04.2021 р.)